

BVD-SBP

FOCUS

rapportage over internationale ontwikkelingen
feiten en achtergronden die van betekenis
kunnen zijn voor de binnenlandse veiligheid

D88/06

2 september 1988

DAS MINISTERIUM FUER STAATSSICHERHEIT DER DDR
DE HORIZONTALE ORGANISATIE I: DE TOP

Dit rapport is het eerste deel van een serie FOCUSSEN over de organisatie van het Ministerie voor Staatsveiligheid van de DDR. In deze reeks wordt eerst ingegaan op de horizontale organisatie van het ministerie, waarvan de centrale vestiging zich bevindt aan de Normannenstrasse 22 in Berlijn-Lichtenberg. Achtereenvolgens zullen de leiding, het veiligheidsapparaat en de inlichtingencomponent van het hoofdkwartier van het MfS de revue passeren. Daarna zal in een vierde en laatste deel de verticale organisatie (de regionale en lokale 'filialen') van de Oostduitse geheime dienst worden besproken.

DAS MINISTERIUM FUER STAATSSICHERHEIT DER DDR
DE HORIZONTALE ORGANISATIE I: DE TOP

De leiding van het MfS

Het centrale gebouwencomplex van het Ministerium fuer Staatssicherheit der DDR (MfS) is gevestigd aan de Normannenstrasse 22 te Berlijn-Lichtenberg. Het merendeel van de ruim 20.000 vaste medewerkers van het ministerie is hier gestationeerd. Samen maken zij deel uit van een bureaucratisch apparaat opgebouwd volgens militaire structuurprincipes. De hiërarchie tussen de vaste functionarissen van de Oostduitse inlichtingen- en veiligheidsdienst komt voornamelijk tot uitdrukking in militaire rangen. Samen met het ministerie voor Nationale Defensie en het ministerie voor Binnenlandse Zaken* van de DDR wijkt het MfS in hiërarchisch en organisatorisch opzicht af van de andere Oostduitse ministeries, waar over het algemeen slechts functionarissen in civiele dienst werkzaam zijn.

Deze uitzonderingspositie heeft waarschijnlijk geen consequenties voor de wijze waarop het MfS wordt geleid. Sinds de oprichting van het ministerie in 1950 is in talrijke wettelijke regelingen van de DDR vastgelegd dat de minister voor Staatsveiligheid deel uitmaakt van de ministerraad en dat zijn ministerie te beschouwen is als een orgaan van die ministerraad. Uitgaande van deze bepalingen mag aangenomen worden dat in het geheim gehouden statuut van het MfS, evenals in de wel gepubliceerde statuten van andere Oostduitse ministeries, is bepaald dat het ministerie individueel geleid wordt door de minister met in achtneming van van "collectieve beraadslaging in basisvraagstukken"*** .

Dit 'gezamenlijk overleg' doet officieel niets af van de persoonlijke verantwoordelijkheid van de minister voor alle activiteiten van het MfS tegenover de Volkskammer (het Oostduitse parlement) en de ministerraad van de DDR. In de praktijk moet hieraan niet meer dan een formele betekenis gehecht worden. Tijdens de ruim dertigjarige ambtstermijn van de huidige minister voor Staatsveiligheid Erich MIELKE hebben Volkskammer en ministerraad geen enkele invloed uitgeoefend op het functioneren van het MfS. Slechts Egon KRENZ, als secretaris van het Centraal Comité van de Sozialistische Einheitspartei Deutschlands (SED) verantwoordelijk voor veiligheidsaangelegenheden, is via de SED-partijgroepen in het MfS in een positie om invloed uit te oefenen op activiteiten van het ministerie. Buiten de Oostduitse CP is MIELKE als minister voor Staatsveiligheid in feite alleen aan zichzelf verantwoording schuldig.

Voor de hierboven aangeduide "collectieve beraadslaging in basisvraagstukken" wordt Erich MIELKE terzijde gestaan door het "Kollegium" van het MfS.*** De samenstelling van dit college wordt in de DDR beschouwd als een staatsgeheim. Uit de ministeriele verordening van 17 juli 1952 kan echter afgeleid worden, dat het in ieder ministerie bestaande "Kollegium" behalve de minister, ook de staatssecretaris, de leiders van de belangrijkste hoofddirectoraten en centrale afdelingen, evenals "bijzonder gekwalificeerde medewerkers" omvat. 'Vertaald' naar het hedendaagse MfS betekent dit, dat in ieder geval de vier

*De meeste afdelingsleiders van dit ministerie bekleden een hoge officiersrang in de semi-militaire Volkspolitie (Deutsche Volkspolizei; Duits acroniem: DVP).

**Zie hierover: K.W. FRICKE, Die DDR-Staatssicherheit.

Entwicklung, Strukturen, Aktionsfelder . Keulen 1982, pp.47-48.

***Zie: FRICKE, DDR-Staatssicherheit , pp.52-54.

plaatsvervangend ministers (de kolonel-generaal Rudi MITTIG en de luitenant-generaals Gerhard NEIBER, Wolfgang SCHWANITZ en Werner GROSSMANN) een zetel hebben in het "Kollegium". Daarnaast is in het verleden duidelijk geworden dat de eerste secretaris van de SED-Kringleiding 18 in het MfS, generaal-majoor Horst FELBER, en de chef van het "Buero der Leitung", kolonel Egon LUDWIG in het college zitting hebben. Tenslotte mag waarschijnlijk verondersteld worden dat afhankelijk van de te bespreken zaak, de leiders van de daarbij betrokken hoofdonderdelen van het ministerie kunnen deelnemen aan bijeenkomsten van het "Kollegium". Tot op heden kon niet vastgesteld worden of een van hen een vaste plaats in dit gremium heeft.

Naast het "Kollegium" zijn er vijf of zes onderdelen, die min of meer rechtstreeks de werkzaamheden van de minister voor Staatsveiligheid ondersteunen of direct onder zijn supervisie staan:

1 "Buero des Ministers".

Onbekend is of de minister van Staatsveiligheid ook thans nog over een zelfstandig bureau beschikt. Tegen het einde van de jaren zeventig was een 'Bureau van de Minister' (onder leiding van kolonel SCHULZE) belast met het indelen van het werkschema van de minister, het voeren van zijn agenda, het voorbereiden van redevoeringen en konferenties en het opstellen van het MfS-jaarverslag over de binnenlandse veiligheid van de DDR. De laatste jaren is over dit dienstonderdeel niets meer vernomen.

2 "Zentrale Auswerte- und Informationsgruppe (ZAIG)".

De ZAIG bewerkt belangrijke mededelingen uit het hele MfS-apparaat tot berichten voor de partij- en staatsleiding van de DDR. In de tweede helft van de jaren zeventig was de ZAIG vermoedelijk aangesloten bij het "Bureau van de Minister"; mogelijk functioneert het onderdeel nu min of meer zelfstandig.

3 "Buero der Leitung".

In tegenstelling tot het 'Bureau van de Minister', dat zich hoofdzakelijk met de dagelijkse werkzaamheden bezighield en in feite als een secretariaat functioneerde, was het 'Bureau van de Leiding' oorspronkelijk belast met het uitwerken van algemene voorstellen, richtlijnen en bevelen, die het opereren van het MfS op langere termijn betreffen. Mogelijk heeft het 'Bureau van de Leiding' inmiddels de werkzaamheden van het 'Bureau van de Minister' overgenomen. Onder het "Bureau van de Leiding" valt ook het beheer van de MfS-documentatie.

4 "Buero der Leitung II".

Dit dienstonderdeel onderhoudt de verbindingen met de "Deutsche Kommunistische Partei" in de Bondsrepubliek en met de "Sozialistische Einheitspartei Westberlins". Over doel en aard van de contacten met beide communistische partijen is niets bekend.

5 "Stab des MfS".

De 'Staf van het MfS' ressorteert rechtstreeks onder de minister voor Staatsveiligheid. Het onderdeel houdt zich bezig met problemen, die het MfS dient op te lossen na het uitroepen van de noodtoestand of bij het uitbreken van een oorlog. Soortgelijke staven bij het 'Hoofddirectoraat Inlichtingen', alle hoofdafdelingen, zelfstandige afdelingen en 'districtsfilialen' van het ministerie zijn ondergeschikt gemaakt aan de 'Staf van het MfS'. Deze diensteenheid is tevens verantwoordelijk voor de militaire opleiding van alle MfS-medewerkers.

6 "Abteilung 21".

Ook de 'Afdeling 21' ressorteert rechtstreeks onder de minister voor Staatsveiligheid. Zij is belast met het controleren van alle vaste medewerkers van het MfS -inclusief de gepensioneerden- en hun familieleden. De afdeling onderzoekt verdachte gevallen, waarin MfS-kaders verwickeld zijn en is ook verantwoordelijk voor het terughalen van naar het Westen gevluchte familieleden van MfS-medewerkers.

Erich MIELKE

Zoals hiervoor reeds is aangeduid, is binnen de top van het MfS een centrale rol weggelegd voor de minister voor Staatsveiligheid. Deze post wordt al ruim dertig jaar bezet door Erich MIELKE.* Hij is daarmee langer in functie dan de hoofden van de andere Oosteuropese inlichtingen- en veiligheidsdiensten.

Tevens is de 80-jarige MIELKE het oudste Politburolid in Oost-Europa. Zelfs in de doorgaans niet door grote personele mobiliteit gekenmerkte partij- en staatshierarchieën van communistisch geregeerde landen neemt hij daarmee een unieke positie in. Dat hij nog steeds in zijn hoge functies wordt gehandhaafd, is waarschijnlijk niet alleen te danken aan zijn grote vitaliteit, maar ook aan de bijzondere staat van verdiensten die hij in het verleden heeft opgebouwd.

*Zie over MIELKE: FRICKE, DDR-Staatssicherheit , pp.212-218.
FRANKFURTER ALLGEMEINE, Zeitung fuer Deutschland dd. 28 december
1987.

ORGANISATIESCHEMA VAN DE LEIDING VAN HET MFS

